שופטים ב

א. נאַך דעם ציווי (בפרשתנו[1]), אַז „כי יכרית ה״א את הגויים גו׳ וירשתם גו״ זאָל מען אויסטיילן[2] ג׳ ערי מקלט — „והי׳ לנוס שמה כל רוצח״[3] — איז דער פסוק ממשיך ומוסיף[4]: „ואם ירחיב ה״א את גבולך כאשר נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך . . ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה״. שטייט אין ספרי (וירושלמי[5]) געבראַכט אין רש״י על אתר, אַז דער ציווי באַציט זיך צום זמן דלעת״ל, וועט אידן וועלן באַקומען אויך „ארץ קני וקניזי וקדמוני״[6]: און אַזוי פסק׳נט אויך דער רמב״ם[7]: „בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש . . והיכן מוסיפין אותן בערי הקני והקניזי והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו ברית עליהן כו״.

איז ידוע אין דעם די שאלה[8]: צו וואָס וועט מען דאַרפן (נאַך) מוסיף זיין לעת״ל נאַך ערי מקלט? — לכאורה וועלן דאַך דעמאַלט ניט זיין קיין רוצחים[9] אפילו ביי די אומות העולם — ווי דער נביא זאָגט[10] „לא ישא גוי אל גוי חרב״[11] —

און אע״פ אַז ערי מקלט זיינען בעיקר צוליב אַ הורג נפש בשגגה — איז דאַך אַבער אויך די מציאות פון הריגת נפש בשגגה ניט שייך לעת״ל, הן מצד הנהרג והן מצד ההורג:

---

1) יט, א ואילך.

2) ל׳ הכתוב בפרשתנו (יט, ב. ז): שלש ערים תבדיל לך. וברמב״ם (הלכות רוצח רפ״ח): מ״ע להפריש ערי מקלט שנאמר שלש ערים תבדיל לך. בהמצות שבהכותרת להל׳ רוצח (מצוה ט): להפריש ערי מקלט ולכוין• להם הדרך (ומשמע שג״ז „לכוין להם הדרך״ בכלל המצוה). ובסהמ״צ מ״ע קפב: להכין•• שש ערי מקלט כו׳ ושיתקן דרך אליהם כו׳. ומביא הכתוב (יט, ג) תכין לך הדרך. ובמנין המצות בריש ספר היד: להכין שש ערי מקלט שנאמר תכין לך הדרך ושלשת. ואכ״מ.

3) יט, ג.

4) שם, ח־ט.

5) מכות פ״ב ה״ז. וראה תוספתא מכות ספ״ב.

6) פרש״י כאן, ח.

7) הל׳ רוצח פ״ח ה״ד.

8) זית רענן (להמג״א) לי״ש כאן. ומסיים: ועי׳ בכוונת האר״י. וראה ל״ת, ספר הליקוטים (להאריז״ל) ושער המצות פרשתנו עה״פ. ש״ך עה״ת עה״פ. של״ה בית דוד בסופו (כד, רע״א ואילך). משכיל לדוד לפרש״י כאן. ועוד.

9) כ״ה הלשון בל״ת וספר הליקוטים ושער המצות שם „שלא יהיו רוצחים״ „שאז ירבו הרוצחים״. ולכאורה לשון זה מתאים על הורג נפש במזיד• [שגם מזיד מקדים לערי מקלט (מכות י׳, ב. רמב״ם הל׳ רוצח פ״ה ה״ז)]. אבל גם בפרשתנו נאמר (יט, ד••. ו) לשון זה (רוצח) על הורג נפש בשגגה. וכן בפ׳ מסעי (לה, יא. כה ואילך). וכ״ה במדרשי חז״ל, וברמב״ם בכ״מ (ראה רמב״ם שם ה״ב, ה״ט. ועוד). ואכ״מ.

10) ישעי׳ ב, ד.

11) כ״ה בל״ת וספר הליקוטים ושער המצות שם. ועד״ז בזית רענן שם. וראה הערה 17.

•) ובמנין המצות על סדר הלכות הרמב״ם בריש ס׳ היד: **ולהכין לו** הדרך. וראה רמב״ם ס׳ המדע (ירושלים תשכ״ד) בש״נ: ולכוין (כבפנים), לכונן.

••) בהוצאת הר״ח העליר והר״י קאפח „להבדיל״. ועד״ז הוא בחינוך מצוה תקכ.

•) עיין רשב״ם יתרו כ, יג. ואכ״מ.

••) הלשון בפסוק ג׳ „**כל** רוצח״, יל״פ **בדוחק** שבזה נכלל גם מזיד כיון שגם הוא מקדים בתחלה, כנ״ל. אבל מהמשך הפרשה (יט, יא) לא משמע כן. ואכ״מ.

דאָס גופא וואָס אַ מענטש ווערט גע׳־הרג׳ט איז אַ באַווייז אַז אים קומט אַ חיוב מיתה, ווי די גמרא[12] זאָגט אויפן פסוק[13] „ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו — במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד (ואין עדות וכו׳) הקב״ה מזמינן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונופל עליו והורגו זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה״ — און וויבאַלד אַז לעת״ל וועט ניט זיין קיין פאַל פון אַ הורג במזיד, וועט דאָך במילא ניט זיין אַזאַ איינער וואָס זאָל זיין מחוייב מיתה, אַז ער זאָל דאַרפן גע׳הרג׳ט ווערן בשוגג.

און אַזוי אויך מצד דעם הורג נפש בשגגה — וואָרום ס׳איז דאָך ידוע[14], אַז דאָס עובר זיין אויף אַן עבירה בשוגג קומט דערפון וואָס מ׳האָט עפּעס אַ שייכות (מעין עכ״פ, ווי לעיל באַ „והאלקים אנה לידו״) צו דעם (רע שבה)חטא (וואָס דערפאַר „כל השוגגין צריכים כפרה״[15]) — און היות אַז לעת״ל וועט נתבטל ווערן דער רע אין וועלט[16], וועט דאָך במילא אויך ניט זיין קיין אָרט אויף צו באַגיין אַן עבירה אפילו בשוגג[17].

ב. ס׳זיינען דאָ מפרשים[18] וואָס לער־נען, אַז דאָס וואָס מ׳וועט לעת״ל מפריש זיין נאָך דריי ערי מקלט איז — „למצוה״, אַדער בלשון המנ״ח[19] „והוא גזה״כ (כי מצד הסברא לא יצטרכו לערי מקלט לע״ל כי רק שלום ואמת וטוב יהי׳ בימי המלך המקוה ב״ב רק גזה״כ לעשות המצוה הזאת וגזה״כ שיהי׳ ס״ה תשעה)״.

---

12) מכות י, ב. פרש״י משפטים כא, יג. וראה פרש״י נח ט, ה.

13) משפטים שם.

14) ראה ל״ת להאריז״ל ויקרא (טעמי המצות שם מצות על כל קרבנך תקריב מלח). אגה״ק סו״ס כח.

15) (וזהו כל ענין קרבן חטאת וכו׳) — פרש״י ריש מס׳ שבועות ד״ה תולה. פרש״י נח שם. וידוע השקו״ט בשוגג דרבנן הצריך כפרה (ראה נתה״מ סרל״ד סק״ג. שו״ת תורת חסד או״ח סל״א. אתוון דאורייתא כלל יוד. שו״ת מנחת אלעזר (מונקאטש) ח״ג סי״ב (ובמפתחות שם). ולכאורה טעם האריז״ל הנ״ל הוא גם בדרבנן).

16) כ״ה הקושיא בשל״ה שם „בודאי לא יקרה שום רע אפי׳ כי הרע יכלה מהעולם ולא יהי׳ רק טוב בהחלט״.

17) בשער המצות שם מביא בהקושיא (נוסף על הכתוב „לא ישא גוי אל גוי חרב״) „וכתיב לא ירעו ולא ישחיתו וגו׳ וכתיב בלע המות לנצח וגו׳ ואם כן איך ולמה נצטווינו לעתיד לבוא להוסיף ג׳ ערי מקלט אחרות כנראה שאז ירבו הרוצחים״.

ולכאורה משמע שהקושיא היא גם על הריגה בשוגג ועל עצם ענין המיתה. אמנם מסיים שם בהתירוץ „אך לא במזיד שהרי אז לא ישא גוי אל גוי חרב גו׳ אלא יהי׳ בשוגג ועי״כ יתרבו הרוצחים בשוגג כו׳ אבל דע לך כי לא ישפך דם נקי כו׳ ר״ל שלא יהי׳ במזיד רק בשוגג כנז׳ כי הכי כתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ״ (ועד״ז הוא בל״ת וספר הליקוטים שם בקיצור).

אבל בשל״ה שם משמע דהקושיא היא גם על הורג נפש בשגגה (כנ״ל הערה 16 [ושם בסוף העמוד מקשה על מה שביחזקאל מזכיר טומאת מת לאביו ולאמו יטמאו הלא כתיב בלע המות לנצח]. ולכאורה כן צריך לפרש גם בהאריז״ל שם שמחלק שם בהתירוץ שתלוי אם הקץ יהי׳ „בעתה״ או „אחישנה״ ודוקא אז (אחישנה) יהי׳ שייך הורג נפש בשגגה. וראה ספר המאמרים תקס״ה ס״ע תשצט שמביא הקושיא מל״ת להאריז״ל „איך יתכן שיצטרך ערי מקלט לרוצחים בשוגג לע״ל״.

ואולי בכהאריז״ל אין הכוונה הריגת נפש בשוגג כפשוטו, כ״א רק להענין ברוחניות (ע״ד הקבלה, ראה שם התיקון לזרעו של הבל כו׳). ודוחק. ואכ״מ. וראה תו״ח שמות ד״ה ענין קין והבל. אוה״ת מסעי ע׳ א׳תטו.

18) זית רענן בתירוץ הב׳.

19) מצוה תקכ.

עס איז אַבער לכאורה שווער אַזוי זאָגן, ווארום אין דער פרשה גופא, בהמשך צום ציווי „אם ירחיב ה״א את גבולך גו׳ ויספת לך עוד שלש ערים״ פירט אויס דער פסוק און זאָגט דעם טעם: „ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר ה״א נותן לך נחלה״[20]. אַז אויך דעמאָלט וועלן די ערי מקלט זיין פאַר־בונדן מיט אַ הורג נפש.

ג. עס זיינען פאַראַן מפרשים[21] וואָס זאָגן, אַז דער צורך פון די ערי מקלט לעת״ל וועט זיין נאָר אין דעם זמן פון תחילת ימות המשיח, וואָס דאָמאָלט איז „אין בין העוה״ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד״[22]; משא״כ אין דער שפעטערדיקער תקופה פון ימות המשיח[23] — „בהמשך זמן שתתרבה הדעה בישראל״ — „אז לא יצטרכו לערי מקלט״[24].

ועפ״ז קומט אויס, אַז פון דעם ציווי „ואם ירחיב ה״א את גבולך״ — צו מוסיף זיין ג׳ ערי מקלט לעת״ל — איז אַ ראי׳ צו דער דיעה הנ״ל און שיטת הרמב״ם[25], אַז „אין בין העוה״ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד״, (בתחלת זמן המשיח עכ״פ[23]), ווי דער רמב״ם איז מאריך בספרו[26]: „ואל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהי׳ שם חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו נוהג״[27]. און במילא וועט אויך זיין שייך די מציאות פון הורג נפש (בשגגה[28]).

דערמיט וואָלט מען אויך געקענט מסביר זיין אַ דיוק אין רמב״ם: נאָך דעם ווי דער רמב״ם[29] רעדט וועגן דער אמונה בביאת המשיח, אַז „כל מי שאינו מאמין בו כו׳ לא בשאר הנביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר כו׳ אף בפרשת בלעם נאמר כו׳״, איז ער ממשיך און ברענגט נאָך אַ ראי׳ אין אַ באַזונדערע הלכה[30]: „אף בערי מקלט הוא אומר ואם[31] ירחיב ה״א את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים כו׳ ומעולם לא הי׳ דבר זה ולא צוה הקב״ה לתהוו״ — ולכאורה איז ניט מובן: פאַרוואָס טיילט אויס דער רמב״ם די ראי׳ אין אַ הלכה בפ״ע?

וע״פ הנ״ל י״ל, אַז דערמיט וויל דער רמב״ם מרמז זיין[32], אַז די ראי׳ פון ערי מקלט באַציט זיך ניט נאָר צו דעם וואָס ער זאָגט אין דער הלכה שלפנ״ז (וועגן ביאת המשיח בכלל), נאָר אויך צום תוכן המדובר אין דער הלכה שלאח״ז[33] —

---

20) ודוחק גדול לומר דקאי רק אלפני פניו.

21) של״ה שם. ואולי זוהי גם הכוונה בזית רענן שם (בתירוצו הא׳) „וי״ל דמיירי לימות המשיח״. וראה ש״ת עה״ת. משכיל לדוד כאן.

22) ברכות לד, ב. וש״נ.

23) ראה לקו״ש חט״ו ע׳ 417 ואילך. וש״נ.

24) של״ה שם.

25) הל׳ תשובה ספ״ט. הל׳ מלכים פי״ב ה״ב.

26) רפי״ב שם.

27) והראב״ד פליג שם.

28) בש״ך עה״ת כאן: „אע״פ שהוא (הרמב״ם) הולך לשיטתו שכתב כו׳ עולם כמנהגו נוהג, עם כל זה אין עולה על הדעת שיהי׳ באותו הזמן רצחנים״. וצ״ע, שהרי עיקר ענין ערי מקלט הוא להורג נפש בשגגה, ולמה אין עולה על הדעת שיהי׳ הורג נפש בשגגה כשעולם כמנהגו נוהג.

29) הל׳ מלכים שם פי״א ה״א.

30) שם הלכה ב.

31) בדפוסים לפנינו „אם״. אבל בדפוס ראשון „ואם״ כבכתוב. ובכו״כ כת״י הרמב״ם „כי״ במקום „אם״.

32) הביאור בזה בפשטות — ראה לקו״ש חי״ח ע׳ 280. חל״ד ע׳ 114 ואילך.

33) הלכה ג.

„ואל[34] יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי' מתים וכיוצא בדברים אלו אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא כו'" (און ברענגט די ראי' פון בן כוזיבא) —

אויך אויף דעם (אז עס וועט דאָן ניט זיין קיין חידוש דבר בעולם) איז דא אַ הוכחה פונעם ציווי צו מוסיף זיין ערי מקלט לעת"ל, וואָס לערנט אונז אַז אויך בימות המשיח וועט זיין „עולם כמנהגו נוהג". ובמילא איז מובן אַז ניט דאָס איז ענינו פון משיח'ן און ניט דאָס איז די בחינה אַז ער איז משיח[35].

ד. עס איז אַבער שווער אַזוי צו לערנען אין רמב"ם:

אויב דער רמב"ם מיינט צו זאָגן אַז פון דער הוספת ערי מקלט איז אַ ראי' מוכחת אַז מלך המשיח דאַרף ניט מאַכן קיין „אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם", וואָלט ער דאָס געזאָגט בפירוש (ובפרט אַז דאָס איז אַ ראי' פון אַ פסוק וציווי בתורה, און די ראי' וואָס ער ברענגט פון בן כוזיבא איז פון דברי ודרשת רז"ל).

נאָר מער: פון דעם סגנון הלשון, מיט וועלכן דער רמב"ם הויבט אָן די הלכה (ג) שלאח"ז: „ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם" (און ניט „ואין המלך המשיח צריך לעשות כו'") איז משמע, אַז אויך נאָך דער הלכה (ב) וועגן ערי מקלט לעת"ל קען זיין אַ קס"ד („יעלה על דעתך") אַז משיח „צריך לעשות אותות כו'" נאָר מען איז עס שולל ווייל ר' עקיבא כו'.

ד.ה. אַז פון דעם ציווי להוסיף ערי מקלט לעת"ל איז קיין ראי' ניט אַז משיח וועט ניט דאַרפן ווייזן קיין אותות ומופתים כו'.

ועפ"ז איז מובן, אַז ס'איז אויך קיין ראי' ניט פון דעם אַז עס וועט ניט זיין שינוי מנהגו של עולם[36].

ה. וי"ל דעם ביאור אין דעם:

פון הוספת ערי מקלט לעת"ל איז קיין ראי' ניט אַז דעמאָלט וועט זיין עולם כמנהגו נוהג, ווייל די ערי מקלט וועלן זיין צוליב אַ הורג נפש בשגגה לפני זה — בזמן הזה[37]. און זייענדיק דעמאָלט אין די ארצות קני קניזי וקדמוני[38] וועט ער דאַרפן גולה זיין אין אַן עיר מקלט[39].

ווי מען געפינט ביי חיוב חטאת, אַז ר' ישמעאל[40] כתב על פנקסו אַז „כשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה"[41].

---

34) כ"ה בדפוסי הרמב"ם. ובכמה כת"י הגירסא „אל".

35) ראה מ"ש במאמר תחיית המתים רפ"ו. וראה לקו"ש ח"ח שם ע' 280 ואילך.

36) וכדמשמע גם מלשון הרמב"ם שם רפי"ב „אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם", שיכול להיות קס"ד שיבוטל דבר ממנהגו של עולם גם לאחרי שידעינן ע"ד הוספת ערי מקלט לעת"ל (ושהבחינה על משיח אינה בזה שצריך לעשות אותות כו' או לחדש דבר בעולם). וראה בפנים.

37) ראה אלשיך כאן סוף פסוק ח.

38) ובפרט להדיעות שהן ארץ אדום עמון ומואב (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך א"י ע' רה. וש"נ), שגם לפני ביאת המשיח נמצאים שם יהודים.

39) וגם להדיעה שהובאה בריטב"א (מכות יא, ב) „דבעינן כה"ג המכפר שיהא נמצא בשעת רציחה" ואם לאו אינו יוצא משם לעולם — י"ל דזהו דוקא באם יש אפשריות שיהי' כה"ג, משא"כ בנדו"ד אין זה מעכב. ועוד דשיהי' כה"ג — הוא בשעת גמר דין (משנה מכות שם). ולהעיר מענין דלאו מינה לא מחריב בה (זבחים ג, א).

40) שבת יב, ב.

41) וראה יומא פ, א ופירש"י שם. אנציקלופדי' תלמודית ערך חטאת בסופו (ע' תקג). ואף את"ל

און אע"פ אַז דער טעם פון הבדלת ערי מקלט — „להכין לך הדרך וערי מקלט רבים[42] — איז: „פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נפש"[43] — כדי קענען אַנטלויפן פון דעם גואל הדם[44], און דערפאַר „אם ירחיב ה"א את גבולך גו' ויספת לך עוד שלש ערים", אַז אויך דעמאַלט זיינען די ערי מקלט אַ מקום הצלה פון גואל הדם —

ולכאורה איז יחם לבבו גו' ניט שייך לעת"ל,

זאַגט מען דאָך אַבער בספרי בפרשתנו — „מצוה ביד גואל הדם לרדוף"[45]; און ווי באַלד ס'איז אַ מצוה[46], איז מובן, אַז דאָס איז שייך אויך לעת"ל.

ובמילא דאַרפן זיין די ערי מקלט כדי צו אַנטלויפן פון דעם גואל הדם[47].

[במשנה[48] איתא אַז מצוה ביד גואל הדם צו הרג'נען דעם רוצח, נאָר אין פאַל פון אַ רוצח שיצא חוץ לתחום (ערי מקלט) ומצאו גואל הדם, אַבער ניט ווען ער האָלט ערשט ביים אַנטלויפן אין עיר מקלט,

אַבער כדי שלא לאפושי במחלוקת יש לומר[49], אַז אויך לויט דער דיעה, מיינט עס ניט אַז דוקא דעמאָלט (לאחר ווי ער איז אַריין אין עיר מקלטו און פון דאָרט אַרויס חוץ לתחום) ווערט דאָן נתחדש די מצוה פון גואל הדם[50], אַבער איידער דער רוצח קומט לעיר מקלטו איז אַן איסור אויפן גואל הדם צו הרג'נען דעם

ע"פ משנ"ת שאי"ז חיוב על כ"א, ושלימות הכפרה נעשית ע"י התשובה שבזמן הזה (ראה לקו"ש חי"ח שם ע' 416. ובארוכה בשיחת ר' תשרי תשמ"א) — יש לומר, דשאני גלות שהוא לא רק כפרה כקרבן, אלא גם גדר עונש.

ואף שחיוב קרבן חטאת הוא מצות היחיד, והמצוה דגלות היא מצות הב"ד ד„מצות עשה להגלותו" (רמב"ם רפ"ה מהל' רוצח. סהמ"צ ומנין המצות מ"ע רכה), הרי „גם המכה גם הוא בכלל מ"ע זו שנאמ' (מסעי לה, כח) עליו כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" (חינוך מצוה תי בתחלתה). ואף שזהו לאחר גמר דין, הרי גם בתחלה חיוב עליו (משום הגנה, כדלקמן בפנים).

וראה לקמן הערה 47.

42) פרש"י פרשתנו יט, ו.

43) שם.

44) ולהעיר מחדא"ג מהרש"א מכות י, ב — דעיקר חובת גלות מפני גואל הדם שלא יהרגנו, וכשאין חשש זה אין חובת גלות. אבל כבר הקשו על דבריו שמוכח בכ"מ דכשאין גואל דם חייב לגלות. (ראה ספרי פרשתנו שם ה"ו. ועוד).

45) ראה ספרי דבי רב לספרי שם.

46) ראה בארוכה ביאור הריי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג ח"ג פרשה יז, שגואל הדם מצותי' דגופי' הוא ולא בתור שליח ב"ד.

47) ואפילו את"ל דזה שאין דין גלות וגואל הדם בזמן הזה• הוא לא רק משום ארי' הוא דרביע עלי' אלא שמופקע בעצם••, הרי מכיון שהחטא דהורג נפש הוא „משום המתפעל והוה דבר נמשך", „החטא נמשך לעולם" (צפע"נ מכות ה, ב בגמ' ד"ה וכסבוריו), נמצא כאילו נעשה מעשה החטא אז, ובמילא ישנו החיוב גלות ומצות גואל הדם כו'.

48) מכות פ"ב מ"ז (יא, ב). ושם יב, א. וראה בכללות גדר גואל הדם (ובהבא לקמן) אנצק' תלמודית שם. וש"נ.

49) ולהעיר ממאירי מכות (יא, ב) שכתב במחלוקת ריה"ג ור"ע אי הוי מצוה או רשות „ולא סוף דבר כשיצא אלא אף מעיקרו".

50) ראה צפע"נ מהדת"ת טז, א-ב. לב, ד (נעתק בכללי התומ"צ בערכו).

•) אבל ראה שו"ת צפע"נ (וואַרשא) סרט"ו בסופו: וע' בספרי פ' מסעי דמבואר דערי מקלט נוהג גם בזה"ז ע"ש אף שאין מקדשין ולא מזבח ולא סנהדרין. צפע"נ למכות ז, א (גליון ד"ה מנה"מ) — נעתק בצפע"נ עה"ת מסעי לה. כט. וראה קצוה"ח סימן ב.

••) ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גלות וערך גואל הדם בסופן. וש"נ. וע' הלשון בראשונים שהובאו שם. וראה רמ"א חו"מ ר"ס תכ"ה.

רוצח (פונקט ווי אן אנדער מענטש)[51] —

נאר אז אויך לדעה זו איז מלכת־חילה, נאך פאר דער ניסה לערי מקלט איז שוין דא א מצוה (ע"ד ווי שיטת הספרי[52]) אויפן גואל הדם צו נוקם זיין מיתת קרובו; נאר היות אז תורה גיט דעם הורג נפש בשגגה די הגנה פון עיר מקלט, ווערט מיט דעם באוואלנט, אז כל זמן דער רוצח איז נאך ניט אנגע־קומען לעיר מקלטו[53] איז ארי' הוא דרביע עלי' אויף דעם גואל הדם און ער קען ניט מקיים זיין מצותו[54].

ו. מען דארף נאך אבער פארשטיין (בשיטת הרמב"ם):

דער רמב"ם פסק'נט דאך[55] אז ס'איז נאר א רשות ביד גואל הדם להרגו (ווען יצא חוץ לתחומה בזדון). ולכאורה, אפילו לדעתו אז לעת"ל איז עולם כמנהגו נוהג, איז אין הכי נמי אז עס קען זיין א הורג נפש בשגגה, ווי קומט אבער דעמאלט — יחם לבבו (ובמילא) א מציאות פון גואל הדם. וויבאלד (דער רמב"ם אליין פסק'נט)[56] אז „באותו הזמן לא יהי' שם רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד": אין א מצב, פון „לא קנאה ותחרות" און זיין עסוק „לדעת את ה' בלבד", איז ווי קען זיין אז איינער זאל הרג'נען א צווייטן וואס „לו אין משפט מות", נאר מצד דעם וואס „יחם לבבו".

און מען קען ניט ענטפערן אז דאס וואס מ'וועט לעת"ל דארפן האבן ערי מקלט וועט זיין — ניט אויף צו מציל זיין דעם הורג נפש בשגגה פון דעם גואל הדם, נאר — אלס א כפרה פאר דעם חטא (ווייל ענינן פון ערי מקלט איז ניט בלויז הגנה והצלה, נאר אויך כפרה[57] על החטא) — וואס דער פסוק זאגט בפירוש „ולא ישפך דם גו", אז זיי וועלן זיין (אויך לעת"ל) צוליב הגנה והצלה.

נוסף לזה: אויב די ערי מקלט לעת"ל וועלן זיין נאר צוליב דעם אז א הורג נפש בשגגה זאל האבן א כפרה, איז דאך ניטא דער חשש אז „כי ירבה הדרך והכהו נפש", איז ניטא קיין הכרח אויף ערי מקלט אין ארץ קני קניזי וקדמוני דוקא — עס זיינען דאך שוין דא ערי מקלט אין א"י ועבר הירדן[58];

משא"כ וועז דער טעם איז (אויך ובעיקר) בכדי צו מציל זיין דעם הורג נפש בשגגה פון דעם גואל הדם, אין

---

51) ראה מנ"ח מצוה תי.

52) ובספרי דבי רב לספרי כאן, דמאן דאית לי' (בש"ס) מצוה אפי' בתחלה מצוה (כבספרי כאן) אלא שנשאר בצ"ע. ובביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מל"ת רעד כתב בפירוש הספרי שהמצוה היא לרדפו לעיר מקלטו ולא להרגו ע"ש. ומהספרי דבי רב משמע דמפרש גם להורגו.

53) ולהעיר מצפע"נ מכות יב, א (גליון ד"ה רוצח שיצא) דאם לא גלה עדיין לכו"ע פטור אם הרגו. וי"ל ע"פ הנ"ל בפנים, דכשאינו בורח לערי מקלט אין לו ההגנה.

54) אף שיש לפרש שדוקא לאחר שנגמר דינו בב"ד להגלות וחל עליו החיוב להצטער צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה (חינוך מצוה תי)

הרי כשיצא מעיר מקלטו, מצוה ביד גואל הדם לקיים חיוב זה.

55) הל' רוצח פ"ה ה"י.

56) סוף הלכות מלכים.

57) ראה מכות ב, ב. תוד"ה מודי שם יא, ב. ובכ"מ. וראה שו"ת צפע"נ שם. צפע"נ למכות (י, א) ד"ה הללו. ושו"נ.

58) כי אין מקור לחדש דערי מקלט קולטים ומכפרים רק על הורג נפש שבאותה מדינה.

מובן פאַרוואָס מ׳דאַרף האָבן די הוספת הערים אין ארץ קני קניזי וקדמוני, היות אַז ביי „לנוס שמה״ איז נוגע עס זאָל ניט זיין „ירבה הדרך״.

ז. וי״ל הביאור בזה:

די הלכה פון גואל הדם מיט אַלע פרטים איז ניט אַן ענין פון „דברה תורה . . כנגד יצה״ר״[59] וועלכער וועט מסית זיין און מאַכן אַז „יחם לבבו״ דערפאַר האָט תורה בלית ברירה געגעבן רשות (אַדער אַ ציווי) צו הרג׳נען דעם רוצח

— וואָרום אויב אַ הורג נפש בשגגה איז ניט חייב מיתה, איז ווי איז שייך צו זאָגן אַז דער גואל הדם האָט רשות אים צו הרג׳נען, וכש״כ — אַז עס איז אַ מצוה אויפן גואל הדם? —

נאָר דאָס איז אַ הנהגה מעיקרא ע״פ תורה או מצוה[60]: עס זיינען דאָ אופנים ווען די תורה הייסט ב״ד זאָל אויספירן דעם חיוב מיתה — ווען עס זיינען דאָ עדים והתראה; פאַראַן אופנים ווען עס קומט מיתה בידי שמים; און ביי אַ הורג נפש בשגגה, וויבאַלד אַז דורך אים איז געהרג׳עט געווארן אַ נפש מישראל[61], האָט תורה דאָס איבערגעגעבן[62] צו דעם

וואָס „ראוי ליורשו״[63] (אַ שייכות צו עם — ובמילא איז (ע״פ תורה) „יחם לבבו״[64]) צו הרג׳נען דעם רוצח[65], אויף אַראָפנעמען דעם „ורצח גואל הדם את הרוצח גו׳ ולא תקחו כופר לנוס גו׳ ולא תחניפו את הארץ גו׳ ולארץ לא יכופר לדם גו׳ כ״א בדם שופכו״[66] [ובפרשתנו „והי׳ עליך דמים״[67]] — די מעשה החטא.

און דעריבער איז אויך לדעת הרמב״ם וואָס פסק׳נט אַז „רשות לגואל הדם להרגו״, דאַרף מען האָבן ערי מקלט לעת״ל אויף אַנטלויפן פון דעם גואל הדם, וויבאַלד אַז דער גואל הדם איז אַן ענין ע״פ תורה[68] (ניט (נאָר) מצד אַ טבע (יצה״ר) געפיל פון נקמה) — יחם לבבו,

ובמילא איז דאָס אויך בהזמן (לעת״ל)[69] ווען עס איז „לא קנאה ותחרות״ נאָר „עסק כל העולם לדעת את ה׳ בלבד״.

---

59) כמו באשת יפת תואר (קדושין כא, סע״ב. פרש״י תצא כא, יא).

60) וכדמוכח מהא דלכו״ע במזיד, „מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח״ (רמב״ם הל׳ רוצח פ״א ה״ב). ואם אין לו גואל הדם ב״ד מעמידים לו גואל הדם (סנהדרין מה, ב. וראה רמב״ם וכס״מ שם). וראה הוספות הרמב״ן לספר המצות מ״ע יג. ובכ״מ.

61) ראה צפע״נ מכות י, ב בתחלתו מגליון.

62) ואף שהרשות לגואל הדם היא רק כשיצא חוץ לתחום (כברמב״ם שבהערה 55), משא״כ לפנ״ז גואל הדם (רק) פטור (רמב״ם שם פ״ה ה״ט) —

וי״ל שאי״ז שאז נתחדש כל הגדר דרשות משא״כ לפני שבא לעיר מקלטו, כ״א שלפנ״ז ארי׳ הוא דרביע עלי׳, וכנ״ל בפנים סוס״ה לדעת המ״ד מצוה.

63) רמב״ם שם פ״ב ה״ב — לענין גואל הדם בהורג במזיד.

64) ע״ד החילוק באופן האבלות ע״פ תורה בהתאם למדת הקירוב משפחתי.

65) ע״ד הענין ד„קנאין פוגעין בו״ (סנהדרין פב, א), דלכמה דיעות הוי רשות (רא״ש ויד רמ״ה שם. וראה גם רמ״א חו״מ סתכ״ה ס״ד).

וכן השוום במל״מ הל׳ רוצח ספ״א.

וי״ל שבגואל הדם הוי יתירה מזה, כי קנאי הבא לימלך אין מורין לו (סנהדרין שם), משא״כ בגואל הדם (שירי קרבן לירושלמי סנהדרין ספ״ט).

66) מסעי לה, כז. לב־לג.

67) ראה מו״ק ה, א.

68) ראה תפארת ישראל למשנה מכות שם דהוי מצוה קטנה דכל כה״ג לגבי מצוה ממש רשות קרי לה.

69) וזה שאפ״ל מציאות שאדם יהרג לעת״ל — אף שע״פ גמ׳ הנ״ל ס״א הוא לפי שהרג במזיד (בלי עדים) — צריך לומר (גם לדעת הרמב״ם) שהוא לפי שהרג במזיד בזמן הזה (ראה אלשיך שם).

ח. ויהי רצון אַז דורך דער עבודה פון ערי מקלט בזמן הזה ברוחניות — לימוד התורה, וואָס „דברי תורה . . קולטין"[70],

ובפרט אין דעם זמן וואָס איז געגעבן געוואָרן אַלס אַ „מקלט" — דער חודש אלול וואָס ר"ת שלו איז[71] „אנה לידו ושמתי לך", „לרמוז כי הקב"ה בחסדו אנה וזמן חדש אלול לכל מי שחטא בתוך השנה שישוב אז בתשובה ויקב־לוהו"[72],

זאָל מען זוכה זיין בקרוב צו דעם „ירחיב ה"א את גבולך" וכפשוטו, און עס וועט זיין דער „ויספת לך עוד שלש ערים" — די הוספת ג' ערי מקלט,

און אויך ברוחניות, די התגלות טעמי תורה לע"ל[73] דורך משיח צדקנו[74]

במהרה בימינו ממש.

(משיחות מוצש"ק פ' בלק ופנחס תשל"ח)

---

70) מכות י, א. וראה אוה"ת מסעי ע' א'תיד ואילך.

71) ל"ת ושער הפסוקים להאריז"ל פ' משפטים. פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א.

72) שה"פ שם. ועד"ז בל"ת ופע"ח שם.

73) אוה"ת שם ס"ע א'תטו.

74) רש"י שה"ש א, ב. — וראה ד"ה אל תצר את מואב — לאדהאמ"צ.